

UDK 821.163.6.09-32

Miran Štuhec

Pedagoška fakulteta Maribor

DVE IDEJNI STRUKTURI V SLOVENSKI KRAJŠI PRIPOVEDI PO LETU 1980

Analiza krajših pripovednih besedil, nastalih po letu 1980, je opozorila na obstoj dveh idejnih struktur. Prva, močnejša opozarja na to, da je subjekt nemočen, ponižan in izčrpan, druga, šibkejša pa nasprotno gradi perspektivo in življenjsko priložnost. Za utemeljitev navedenega sem izbral zbirke *Biografija brezimnih*, *Menjava kož* in *Zakon želje* Andreja Blatnika, *Prikazen iz Rovenske* in *Pogled angela* Draga Jančarja, *Molčanja* Rudija Šeliga, *Olive in sol* in *Kažuni* Marjana Tomšiča ter *Kratki časi*, *Trst iz žabje perspektive* Marka Kravosa. Tu navedeno dokazujejo s tem, da posamezne osebe umeščajo v dve različni, celo nasprotni življenjski praksi.

The analysis of shorter narrative texts written after 1980 pointed out the existence of two ideological structures. The first, stronger, one calls attention to the fact that the subject is powerless, humiliated, and exhausted; the second, weaker, one, in contrast, builds prospects and life opportunities. To support his thesis the author chose the collections: *Biografije brezimnih*, *Menjave kož*, and *Zakon želje* by Andrej Blatnik; *Prikazen iz Rovenske* and *Pogled angela* by Drago Jančar; *Molčanja* by Rudi Šeligo; *Olive in sol* and *Kažuni* by Marko Kravos. These works support his thesis by the fact that individual characters are associated with two different, even opposing, life practices.

Ključne besede: slovenska literatura, krajša pripovedna proza, idejna struktura

Key words: Slovene literature, shorter narrative prose, ideological structure

0 Premislek o slovenski književnosti zadnjih dveh desetletij opozori na viden porast števila krajših pripovednih besedil,¹ predvsem tako imenovane kratke proze.

Vzroke za to moramo iskati v spodbudah, ki so prihajale iz ameriških literatur (Virk 1990), v duhovnozgodovinski paradigmi konca tega stoletja in njenih filozofskoideoloških osnovah, verjetno pa tudi v praktični možnosti revijalnih objav.

Tovrstna literatura ima v slovenski književni praksi bogato tradicijo že iz 19. stoletja. Kot primer za to navedimo le nekaj del, ki so pospešila njene razvojne premike. Realistična poetika se je v pripovedni prozi udejanjala v krajših besedilih Janka Kersnika in Ivana Tavčarja (Paternu 1974: 69), »zgleđna« besedila slovenskega impresionizma in simbolizma je mogoče najti v Cankarjevih zbirkah črtic (Zadravec 1999: 82).² Prav tako se je pomemben premik k eksistencialnim temam in modernim slogovnim postopkom zgodil s Kovačičevimi, Hiengovimi in Božičevimi krajšimi besedili in se nato izostril s skrajnim modernizmom Rudija Šeliga, Dimitrija Rupla in Marka Švabiča v Katalogu 2.

Slovenska književnost na koncu drugega tisočletja je pomen krajše pripovedi izpostavila na poseben način.

¹ Pričujoči članek se ne bo ukvarjal s književnovrstno definicijo pojmov krajša pripoved in kratka zgodba. Zato je potrebno sintagmi razumeti predvsem v odnosu do pojmov roman in povest.

² Glej tudi F. Zadravec, *Agonija veljakov v Cankarjevi satirični prozi* (Zadravec 1976).

Prvič, združila je generacijo, ki se je literarnoumetniško profilirala in socializirala ob ameriški metafikciji in spodbudah južnoameriškega postmodernizma (Igor Zabel, Jani Virk, Andrej Blatnik in Igor Bratož in drugi) (Kos 1995), s starejšimi avtorji, mislimo na Rudija Šeliga, Draga Jančarja, Branka Gradišnika, Marjana Tomšiča, pa tudi Marka Kravosa in še koga.³

Drugič, poudarila je bistvene idejne razlike med posameznimi pripovedniki oziroma ponudila v premislek dva diskurza. In sicer diskurz spora, ki se dogaja znotraj subjekta in je posledica nasprotja med svetom duhovnih, moralnih in socialnih vrednot ter totalno in v nasprotni smeri delujočo silo, ki se v različnih oblikah pojavlja skozi linijo usode. Ter diskurz smisla in perspektive, ki ju je mogoče utemeljevati ali na osnovi še dovolj trdne metafizične podlage ali s poudarjanjem radoživosti, s prvinsko voljo in radovednostjo; te so sicer skrite v otroški recepciji sveta, a jih je mogoče s sistematičnim in hotenim obratom priklicati iz spomina ter udejaniti v vsakdanji življenjski praksi.

1 V nadaljevanju torej želimo dokazati obstoj dveh idejnih struktur, in to tako, da bo naš interes usmerjen h glavnim tematskim poudarkom v zbirkah Andreja Blatnika *Biografije brezimnih* (1989), *Menjave kož* (1990), *Zakon želje* (2000), *Draga Jančarja Pogled angela* (1992), *Prikazen iz Rovenske* (1998), *Rudija Šeliga Molčanja* (1986), *Marjana Tomšiča Olive in sol* (1983), *Kažuni* (1990) ter *Marka Kravosa Kratki časi* (1999).

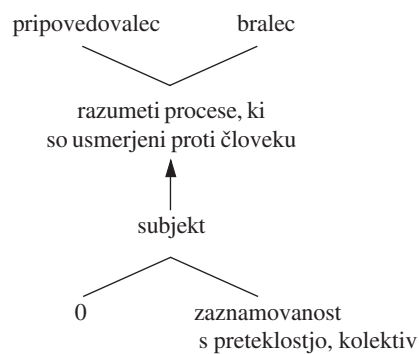
Izbor avtorjev je narekovalo nekaj dejstev. Andrej Blatnik je s svojimi tremi zbirkami, v katerih je pokazal izjemno sposobnost za komprimiranje zgodbe, racionalizacijo narativnih postopkov in za subtilnost literarnega sporočila, to izhaja iz odnosa med navidezno obročnostjo dogodka in njegovimi usodnimi posledicami, verjetno najpomembnejši predstavnik kratke proze. Drago Jančar in Rudi Šeligo sta avtorja z umetniškim opusom, v katerem so združeni tako tradicionalni kot moderni slogovni postopki, njuna pripovedna moč pa temelji na sistematičnem odbiranju in odmerjanju podatkov, na katere so po pravilu pripete teme odtujenosti ter ujetosti. Nenazadnje pa sta tudi nekakšna vez med obema generacijama. Marko Kravos in Marjan Tomšič se analizi ponujata iz dveh razlogov. Prvi zaradi mediteranske odprtosti in optimizma ter zaradi zanimivega in funkcionalno utemeljenega narativnega sistema s fokalizacijo skozi otroka. Drugi pa zato, ker je od literarne zgodovine nekoliko prezrt, oblikoval obsežen pripovedni opus, katerega združevalna os je vera v mite in pravljice, v moč kolektiva oziroma v sožitje med posameznikom, naravo, kolektivom in nadizkušenskimi svetom.

2 Motivno-tematsko področje Jančarjevih krajših pripovedi je utemeljeno v travmatski izkušnji, ki je sodobnega človeka ali pa še vedno aktualnega predstavnika že minulega sveta notranje destabilizirala in ponižala. Motivna konfiguracija, snovno-materialno je pripeta na čas druge svetovne vojne, politične razmere po letu 1945, kugo ali sodobno nasilje (posilstvo) in nasprotja med slovenskimi izseljenci v

³ Podrobnejši podatki o kratki prozi so v Virkovem izboru, *Čas kratke proze* (Virk 1990).

Ameriki, je avtorju omogočila evokacijo bivanjske krize. To povzročijo zgodovinske okoliščine, nepredvidljiva ter samouničevalna sestavina človekove psihične strukture in predvsem kolektivna krivda, ki se iz preteklosti projicira v sedanost.

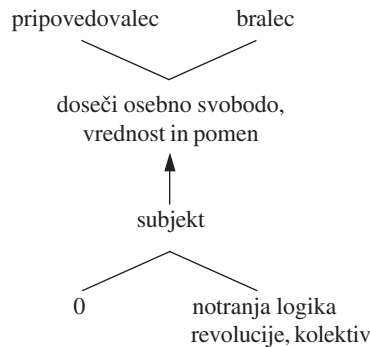
Opirajoč se na Greimasa (Greimas 1971) lahko ugotovimo, da prozo, zbrano v zbirkah *Pogled angela* in *Prikazen* iz Rovenske strukturirajo odnosi nasilja, sovraštva, ropanja, množičnih pobojev, političnih pritiskov ter samouničevanja. Brezperspektivnost subjektovega položaja je poudarjena z očitnim primanjkljajem na mestu, kjer bi v aktantski shemi »moral« biti aktant-pomočnik. Po Jančarju ga ne more biti, zlo se dogaja samo od sebe in usoda, ki je kazen in maščevanje za preteklost, je programirana in skozi kolektivno izkušnjo posredovana v polje zasebnega.

V Šeligovi prozi je situacija nekoliko drugačna. Tudi on gradi linijo zla, toda pri njem je edina zares primerna snov revolucionarna izkušnja. V Molčanjih je namreč zlo udejanjeno predvsem na ozadju brutalnosti, agresivnosti in izključevalnosti političnega sistema. Revolucijski in porevolucijski čas s političnim monizmom in ideološkim ekskluzivizmom tako pri Šeligu izgubita abstraktno oddaljenost in dobi-ta skozi osebno perspektivo bližino in grozljivost.

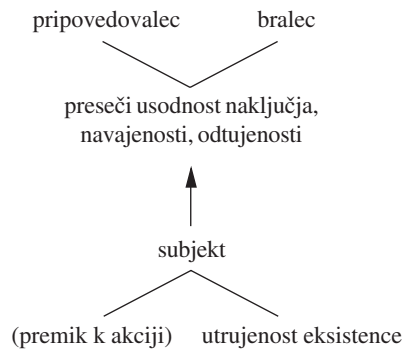
Druga razlika je v poudarjanju nepredvidljivosti usode, kar pride ponovno do izraza v tako imenovanih mejnih okoliščinah. Grobost in aroganca revolucije zahtevata od Šeligovega pripovedovalca poseben interes za upovedenje posamičnih ljudi, ki so se znašli v nedoumljivi logiki stalinizma in njegovih variant. Subjekt Šeligovih pripovedi je zato že vnaprej onemogočen. Posamezne osebe se sicer z voljo in močjo poskušajo prilagajati nastalim razmeram, toda te se, skladno s prakticističnim umom, vedno znova spreminjajo, tako da je človek s svojimi samorešitvenimi dejanji vedno prepozen. In njegove odločitve so zato praviloma obrnjene proti njemu samemu.

Tudi shema aktantskih odnosov pokaže posameznikovo odtujenost in izvrženost ob tem pa še posebej utopljenost v kolektiv.

Šeligova Molčanja povsem pregledno gradijo podobo revolucije, ki zaradi same svoje notranje logike ruši humane vrednote, s tem pa tudi individualne cilje in smisle.

Blatnikove zbirke se približujejo Šeligovi in Jančarjevima s poudarjenim zanimanjem za bivanjsko problematiko. Že v zbirki Biografije brezimnih, še bolj pa v Menjavah kož, kjer pripovedovalec skozi monotonijo besed, pomenljive besedne igre ter vsebinsko nabite dialogične segmente literarno sporočilo osredinja na usodnost dogodka in pripetljaja, se Blatnik giblje znotraj obsežnega prostora eksistencialne tematike. Tej liniji sledi tudi zbirka Zakon želje, v kateri so se okrepile predvsem tiste silnice, s katerimi je že od začetka med seboj razvrščal posamezna vprašanja, od tistih o izčrpani eksistenci do teh o posledičnem preobratu, ki se kaže kot možnost akcije in kot zgolj privid hkrati.

V Jančarjevih pripovedih iz zbirke Pogled angela ni nobene tragične in velike, plemenite ali junaške odločitve ter nobenega takšnega dejanja. Toda te zgodbe kljub temu ali pa prav zaradi tega »manjka«, prav zaradi poudarjanja vsakdanjosti razkrivajo in tematizirajo dvoje nasprotujočih si svetov: svet plemenitosti in ustvarjalnega reda ter svet zla, grobosti in temnih sil. Jančarjev človek živi razpet med obema, enega kot predstavo in željo, drugega kot nujno vsakodnevno izkušnjo. Zadnji je udejanjen skozi motive posilstva (Savana), otrokovega udarca matere (Ljudska balada), stop-

njevanega prilaščanja mlade črnke v New Yorku (Ultima creatura), naraščajočega nasprotja med slovenskimi izseljenci v severni Ameriki (Rajska dolina) ali nasilja Celjskih grofov (Kastiljska slika).

Posamezni motivi razkrivajo človekovo naravo in napovedujejo njegovo usodo. Nosilci zla so načeloma kaznovani, a to bistva po Jančarju ne spremeni. Zato Franca Rutarja, ki se je v Ultimi creaturi zanesel na sistematičnost svojega uma in nezmotljivost občutkov ter hotel spolnost z mlado črnko, še dolgo po dogodku muči mora in je seveda hujša kazen kot tista, ki so mu jo namenili dekletovi prijatelji. Otroške roke, ki je udarila mater, zemlja, potem ko deček umre, noče sprejeti, Ulrika Celjskega umorijo zarotniki in tako naprej, a človek je zaznamovan z grehom iz preteklosti in nikakršna posamična kazen ne more preprečiti, da se le-ta v vedno novi obliki ne bi znova pojavil.

Temo izgubljenosti, iskanja smisla in poskusa razumevanja procesov, ki rahljajo temelje človekove eksistence, je Drago Jančar oblikoval tudi v zbirki Prikazen iz Rovenske in s tem v glavnem ohranil svojo osnovno idejno usmeritev.

Na področju sloga je mogoče ugotoviti težnjo po ironiji in humorju (Avestina) ter posebno pozornost, ki je namenjena vlogi uporabljene leksike in stavčnih struktur.

Na tem mestu pa je potrebno poudariti, da pripovedovalec oseb tokrat ne postavlja toliko v zgodovinskopolitične okoliščine, ampak evocira predvsem njihovo pozicijo in status znotraj kolektiva. Ta premik iz po-revolucijskih koordinat idejni prostor Jančarjevega opusa širi. Eksistencialna vprašanja se namreč pomaknejo v območje odnosov med posameznikom in skupnostjo, kjer je spodbujevalec spora predvsem duhovno in intelektualno brezoblična ter zato zmanipulirana množica (Joyceov učenc).

V Šeligovih Molčanjih obstajata dva svetova, eden konkreten in predvsem človeku usojen, drugi temu nasproten. Prvi se kaže v različnih oblikah, še posebej skozi motive nasilja in uničevalnega polaščanja. To ima za posledico žrtve (Abba, Hleb, Razdejanje), radikalne nasprotnike (Razlika na ostrini noža), samomorilce (Rešnja podoba) ali nenavadne mučence (Ogenj, Helena). V zbirki obstaja tudi svet urejenosti in smisla, izjemne moči in nerazložljivega preobrata. A ta je izmuzljiv in večkrat zgolj navidezen.

Smisel gradi Šeligov pripovedovalec na moči odločitve in akcije ter v uporabi zoper privajenost in lagodnost, kar je v bistvu stvar osebne vesti. V Razliki na ostrini noža se zgodi prav to. Neimenovana ženska, svojo pot je gradila na vestnosti, umirjenosti in ustvarjalnosti, je v trenutku zmagoslavja ob službenem napredovanju začutila gnus zoper mehanizme, ki so se ljudem odtujili. Upor zoper zlo, v katerem ni hotela sodelovati, ker je v njem spoznala sistematično nasilje, jo je povzdignil na točko osebne osvoboditve, a tudi pahnil v brezno fizičnega trpljenja.

V Molčanjih pa obstaja tudi druga možnost, in sicer odločitev za samomor. V Rešnji podobi njegovo tragično veličino spremljata bobnenje tolkal in krik spolirane tube.

Trditev o sprevačanju temeljnih humanih postulatov in njihovih posledicah na področju posameznikove eksistence podpirata tudi pripovedi Hleb in Abba. Obe sta postavljeni na ozadje revolucijske stvarnosti in oblikujeta iz zgodovine v »naš« čas aktualizirano izkušnjo, po kateri so najzvestejši pripadniki revolucije pogosto njene žrtve.

Proza Andreja Blatnika se od ostale iz korpusa loči predvsem po svoji izraziti kratkosti ter po poudarjenem interesu za navidez obrobne in večkrat čisto slučajne dogodke. Toda ta, rekli bi, novum v slovenski književnosti zadnjih desetletij se skozi motivno-tematsko perspektivo kaže kot področje, ki pripovedi približuje Šeligovemu in Jančarjevemu literarnemu diskurzu. Njegova besedila, s stališča narativne strategije gre za natančno in dosledno nizanje ter odmerjanje podatkov, so pomenskosporočilno namreč praviloma osredinjena na življenjske situacije nemoči, ujetosti, spora in izčrpanosti. V Biografijah brezimenih je zgled za to »zgodba o zgodbi« Rošlin in Verjanko, kjer se ob znanih likih iz slovenskega ljudskega slovstva razkrivata ustvarjalna in človeška stiska ter nemoč. Povzročajo ju umetniška impotenca, denarna stiska ter zavest o brezbriznosti družbe do kulturnega in umetniškega dela.

Motivno konfiguracijo pripovedi dopolnjujejo sestavine, ki opozarjajo na destabiliziran status umetnika tudi z vidika »nove« poetike. Ta namreč spodbuja hoteno drugačno razmerje do književne tradicije in daje s tem načelno možnost, po kateri je umetniško delo kot protobesedilo le osnova za preigravanje ter izigravanje različnih idejnih kodov in nič več.

V zbirki iz leta 1990 se je Blatnik še pregledneje usmeril k temi majhnih resnic in posledičnih stisk. Že objavljenim »nekajvrstičnicam« je dodal nove zgodbe, med njimi tudi daljšo Praske na hrbtu. V njej je poudaril nasprotje med predstavo in željo o tem, kakšno naj bi bilo življenje, ter njegovo resnično podobo. Bivanjsko temo je postavil v polje odnosa med moškim in žensko, brezizhodnost pa poudaril z motivoma otopelosti, zavrtosti oziroma z ujetostjo v okoliščine, ki običajne situacije spreminjajo v absurdnost in neznosnost.

Eksistencialno tematiko je avtor v zbirki Zakon želje izostril ob motivih profesionalne poslušalke (O čem govoriva), grozljivega samožrtvovanja (Tanka rdeča črta) ter motivih iskanja (Nora), osamljenosti (Popolni spomin) ter nenavadnega odnosa med moškim in žensko (Uradna verzija). Naključni dogodki tudi v teh pripovedih poglobijo literarno sporočilo v razponu od nerazsodne, že bebave očetove arogance, katere posledica je pretresljiva otrokova utesnjenost in osamljenost ter silno hrepenenje (Električna kitara), do osupljive »brezbriznosti«, ki je posledica utrujene eksistence (Še dobro).

3 Izrazito idejno strukturo Jančarjeve, Šeligove in Blatnikove krajše pripovedi, imenujmo jo struktura zavržene, utrujene in odtujene eksistence, spremlja v slovenski književnosti po letu 1980 tudi druga, šibkejša, a vendarle prepoznavna. Tista, ki gradi idejo dejanja, ki poudarja smisel, voljo in možnost ter vrednost posameznika in kolektiva.

V obravnavanem korpusu so Tomšičeve krajše pripovedi zanimive vsaj iz dveh med seboj povezanih razlogov. Prvi je ta, da se v razmišljanja o eksistencialnih vprašanjih vključuje s samosvojo perspektivo, katere učinkovita in pregledna sestavina je metafizično ozadje bivanja. Nanj pripenja posameznikovo voljo in vztrajanje, moralno trdnost ter zavezanost kolektivni zavesti. Drugi je njegova snovna in zunaj-literarna povezava z etnosom Istre.

Tomšičeva pripovedna proza je zato oblikovanje posebnega literarnega organizma, katerega pogosti, celo najpomembnejši značilnosti sta harmoničen odnos človeka in narave ter trdna vera v večnost slednje. Oboje snovno, motivno in tematsko gradi na ozadju življenja istrskega človeka in kolektiva. To ga sicer omejuje, da s svojim proznim opusom v glavnem ne prestopa meje pokrajinskega, in se ne vključuje v širše evropske koordinate. Vendar pa je potrebno izpostaviti, da avtor skozi, recimo temu, istrsko optiko vendarle ponuja v premislek tudi nekatere univerzalne teme. Na primer temo ženskega vprašanja, ki jo je mogoče relevantno vključiti v sodoben feminističen pristop, temo naravnega sožitja med pripadniki različnih etničnih skupnosti, ki je že od formiranja nacionalnih držav eden osrednjih narodnostnih problemov, ter ne nazadnje temo vztrajanja in prvinske volje.

V pripovedih, objavljenih v zbirki z naslovom *Olive in sol*, je prepričljivo upovedil svojstven in prvinski svet Istre. Tematska, idejna in snovna osvežitev, ki jo prinašajo posamezna besedila, je udejanjena predvsem v poudarjanju harmoničnega odnosa med naravo in ljudmi, in to do stopnje mistične moči, s katero se ljudje z njo »družijo«.

Tomšičevi ljudje so vaščani, ki pripenjajo svoje razmerje do zunanjega sveta na ozadje trdne vere v zunajzkustveno podlago življenja. Upovedeni svet gradi skozi motivno konfiguracijo zato diskurz o tem, da je za človekovo trdnost in suverenost potrebna prvinska zavezanost sestavinam, ki jih civilizacija postopoma izloča iz duhovnega in življenjskega obzorja in posega s tem v temelje človekove eksistence. Sestavine, o katerih govorimo, so magičnost, pravljичnost in skrivnostnost. In kakor je mogoče razumeti sporočilo njegovih dveh zbirk, potrjuje pa ga tudi aktantska shema, je prav ob njih mogoče graditi dovolj trden svet vrednot, odločitev in priložnosti. V takem okolju tudi smrt ni pretežka bivanjska preizkušnja.

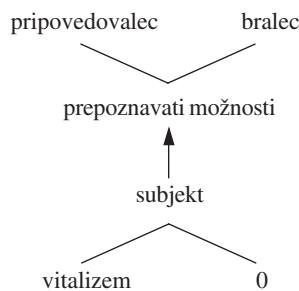
Skrivnostnost življenja Istrana pogloblja pisateljevo nenehno variiranje simboličnega in dejanskega in ob njem prehajanje meje med duhovnim in materialnim ter konkretnim in kozmičnim. Toda Tomšič ne dovoli, da bi se njegova pripoved spremenila v zgolj »lažno predstavo«. Snovna pripetost na realno zunajbesedilno podstavo namreč omogoča prepričljivost in utemeljenost zbirke v stvarnem življenju. To podpira tudi jezik in znotraj njega avtentična govorica ljudi oziroma izpostavljeni verbalni vidik fokalizacije.

Zbirka kratke proze Marka Kravosa *Kratki časi: Trst iz žabje perspektive* nadaljuje sporočilo, znano že iz njegovega pesniškega opusa, ki tega tržaškega avtorja loči od tradicionalne slovenske zagledanosti v resnost in troedinost hrepenenja, osebne muke in permanentnega spora.

Takšno je na primer tudi Kravosovo razmerje do narodnostnega vprašanja in poudarimo, da v njegovi poeziji ne gre za nerazumevanje ali brezbržnost do osnovnih narodnoetičnih postulatov, ampak za iskanje možnosti, ki skozi perspektivo volje in življenjske radosti gradijo, ne pa nenehno problematizirajo. To izpostavljamo zato, ker je na isto vitalistično izhodišče pripeta tudi idejna struktura *Kratkih časov*.

Avtorjevo stališče je jasno: posameznikovo razmerje do sveta ni že vnaprej obstojeno na nasprotje, ampak praviloma obstaja med obema harmoničen odnos. In otroška perspektiva, fokalizator posameznih kratkih zgodb je namreč otrok, poudarja zato predvsem neobremenjenost, poštenost do sebe in okolice ter optimizem. Tak idejni svet v aktantski shemi seveda ne predpostavlja nasprotnika.

Med obema primorskima avtorjema obstaja razlika zato, ker so Tomšičeve pripovedi literarni svet žive in delujoče magije, ki jo civilizacija razkraja, Kravosov deček pa je radovedni otrok tudi te civilizacije. A tržaškega mesta in predvsem njegove okolice vendarle ne sprejema samo neposredno in enoplastno, ampak nasprotno odkriva v njem vrsto pojavov, ki s svojo skrivnostnostjo navdušujejo.

Istrski topos se v Tomšičevih pripovedih odslikava skozi poseben življenjski ritem, v katerem upovedene osebe na poseben način čutijo veličino in večnost narave. Še posebej zato, ker je narava dom, pribežališče in skrivališče. Toda to ne pomeni, da posamezniki ne doživljajo tudi nesrečne usode. A sredi nje, in to je pomembno, ne ostajajo izločeni in nebogljeni ter predvsem ne z občukom katastrofične osamljenosti. Zato za Tomšičevo zgodbo ni nenavadno, če se žalostno dekle vrže v objem boru, in drevo vzdrhti, ko se ga človek dotakne, ali pa če se je z naravo mogoče pogovarjati, če kamni cvetijo (*Irmin beg*).

Motivi skrivnostne zemlje, vilinskih bitij, spominov stare trte, čarodejne barve črnega vina in škratov (*Pravljica o vinu*), nenavadnih rib (*Jurjev vir*), žensk, ki slutijo usodo (*Konjska smrt*), starca, ki je imel čudno rad dečka (*Na perili*) so najpomembnejši v tlorisu njegove motivike.

Tomšičevi ljudje ohranjajo, recimo temu, zmerni optimizem, prežeti so z njim in s svojo vraščenoostjo v vaško skupnost ga nezavedno podpirajo in celo krepijo. Njihovo življenjsko načelo je odprtost do sočloveka in apriorna vera v njegovo dobro.

V Kažunih, zbirki petnajstih pripovedi, je situacija nekoliko drugačna, v njej namreč pride močnejše do izraza avtorjevo variiranje dveh življenjskih perspektiv. Prva izpostavlja utelešenje skrivnostne energije, ki se po svoji logiki udejanja kot dobro v posamezniku in kot trden organizem vaške skupnosti, ter daje moč za obnavljanje in s tem za preživetje. Druga, zaenkrat še slabša po moči, a grozeča, je »zunanja« sila, ki hoče na novo regulirati življenje. V zbirki iz leta 1990 zato arhaična skupnost obstaja s težavo in izseljevanje, ki je posledica industrializacije, proletariizacije in modernizacije, se kaže kot pretnja z usodnimi posledicami.

Kravosov pripovedovalec ostaja v primerjavi s Tomšičevim na trdnih pozicijah. Skozi elementarno otroško perspektivo je njegov svet uravnovešena celota, v kateri so enakomerno razporejene vse najpomembnejše sestavine: mati, igra, punce in lastno telo. In to tudi takrat, ko se deček izgubi v mestu (Koromandija).

Narativni sistem, njegova značilnost je sinteza dveh fokalizacij, omogoča pripovedovalcu Kratkih časov poudarjanje odraslega in otroškega vidika. Učinek takšne strategije je dvoj, in sicer na področju sloga in na področju diskurza. Na zadnjem gre za poudarjanje presenetljive logike, po kateri je na primer popolnoma razumljivo, da se bo deček poročil z mamo, če ga ima ta vendar najrajši (Božični oreh), za posebno otrokovo percepcijo (Vreme in živalska soseščina), humor (V zavetju postelje) ter za odrešilnost igre (Moj grad je nezavzeten). V zadnji je skozi vidik igre izpostavljeno, da je mogoče predelovanje stvari ter usmerjanje človekovih odzivov in spominov na način, ki posledice spora (z očetom) ublaži ali cel izniči. Z metonimičnim pomenskim preskokom lahko naslov te zgodbe razumemo kot sporočilo celotne zbirke o tem, kaj je pomembna sestavina otrokove projekcije sveta in kaj tisto, kar naj sistematično goji tudi odrasel človek. V zgodbah Marka Kravosa namreč v nobenem primeru ne gre za nasprotje otrok : odrasli in ne za nostalgično ter prizanesljivo vračanje v otroštvo. Gre za sporočilo o tem, da je mogoče eksistencialno problematiko blažiti z načrtno uporabo kognitivnega materiala za dokazovanje, da je svet dober, s hotenim optimizmom skratka.

4 Obe idejni strukturi, prva, ki poudarja bivanjska brezpotja in druga, ta gradi voljo in vztrajanje, posegata v širok razpon eksistencialne problematike, s katero se je ukvarjala slovenska književnost ves čas svojega obstoja. Njun vpliv na idejne premike je neenakomeren in se izrazito nagiba v korist prve, saj je očitno da njeno »moč« dokazuje vrsta besedil. Zaradi tega zaključimo z morebiti edinim »zares bivanjskim« vprašanjem: Je literarno sporočilo odsev resničnega statusa subjekta v sodobnem svetu, pa se mnogi tega preprosto ne zavedajo, ali je na srečo le posledica posamičnih percepcij.

LITERATURA IN VIRI

- BLATNIK, Andrej, 1989: *Biografije brezimnih*. Ljubljana: Aleph.
-- 1990: *Menjave kož*. Ljubljana: Emonica.
-- 2000: *Zakon želje*. Ljubljana: Beletrina.
CERGOJ BAVČAR, Ines: Prozni opus Marjana Tomšiča. *Dialogi* XXIX/6-7 (1993).
GREIMAS, Algirdas J., 1971: *Strukturalne semantike*. Braunschweig: Fridr. Vieweg&Sohn.
JANČAR, Drago, 1994: *Augsburg in druge resnične pripovedi*. Ljubljana: Mihelač.
-- 1998: *Prikazen iz Rovenske*. Ljubljana: CZ.
-- 1992: *Pogled angela*. Ljubljana: Mihelač.
JUVAN, Marko, 1999: *Intertekstualnost*. Ljubljana: DZS.
KLEČ, Milan, 1990: *Balanca*. Ljubljana: Emonica.
KOCIJAN, Gregor, 2000: *Kratka proza slovenskega realizma*. Ljubljana: DZS.
-- 1999: *Slovenska kratka pripovedna proza: 1919–1941*. Ljubljana: Znanstveni inštitut FF.
KOS, Janko, 1995: *Na poti v postmoderno*. Ljubljana: Kulturno-umetniško društvo Literatura.
-- *Postmodernizem. Literarni leksikon*. Ljubljana: DZS.
KRAVOS, Marko, 1999: *Kratki časi: Trst iz žabje perspektive*. Ljubljana: Književna zadruga.
PATERNU, Boris, 1974: *Pogledi na slovensko književnost*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
ŠELIGO, Rudi, 1986: *Molčanja*. Ljubljana: MK.
TOMŠIČ, Marjan, 1983: *Olive in sol*. Koper: Lipa.
-- 1990: *Kažuni*. Ljubljana: ČZP Kmečki glas.
VIRK, Tomo, 1990: *Čas kratke zgodbe*. Ljubljana: ŠOV, Študentska založba.
-- 1999: *Strah pred naivnostjo*. Ljubljana: Kulturno-umetniško društvo Literatura.
-- 1997: *Tekst in kontekst*. Ljubljana: Literarno-umetniško društvo Literatura.
ZADRAVEC, Franc, 1999: *Slovenska književnost II*. Ljubljana: DZS.
-- 1976: *Agonija veljakov v Cankarjevi satirični prozi*. Maribor: Obzorja.

SUMMARY

The topic of the article is the existence of two ideological structures in Slovene shorter narrative prose after 1980. The survey of this genre particularly in some authors reveals existential aimlessness, in which a modern human finds himself. This is caused by seemingly insignificant situations, which, due to special circumstances, turn into their opposites and fatally affect the foundations of individual's existence. Among causes are the inner logic of the revolutionary era, evil inherent in man, and his self-destructive instincts.

Several authors would support these statements; the article includes Drago Jančar, Rudi Šeligo, and Andrej Blatnik.

The area of existential questions also includes the ideological structure, emphasizing vital force and opportunities. In Marjan Tomšič's works it is realized on the basis of faith in coexistence of man, nature, and a collective and by resisting civilization, while in Marko Kravos' work it is accomplished by extreme vitality.